

Вчений наголошує, що конкретні обов'язки кожного та соціально доконечні норми повинні базуватись на більш ґрунтовних принципах, які зобов'язують нас брати участь в організації солідарної відповідальності, що узгоджується з формальним дискурсивним принципом узагальненої взаємності.

Дискурсивна етика, таким чином, базуючись на визнанні поваги до Іншого та Інакшого, взаємній довірі та солідарній відповідальності за кожного, постає новою етичною парадигмою сучасності. Ключовим у філософії довіри постає саме принцип відповідальності, що уможливорює виконання взятих зобов'язань на належному рівні легітимними засобами, мінімізуючи негативні наслідки та враховуючи перспективи та можливості спільної діяльності.

Олена Калабська

Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Б.Хмельницького, м. Хмельницький

ПОНЯТТЯ СУСПІЛЬНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИ (СОЦІАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Кожна людина є особистістю з певним соціально обумовленим, однак неповторним набором якостей індивіда. Розглядаючи зміст поняття «відповідальність», ми повинні виходити з того, що соціальну відповідальність не можна зводити до одного з її різновидів: моральної, політичної, юридичної, професійної та ін. У процесі дослідження цих різновидів відповідальності необхідно мати на увазі те, що співвідношення соціальної відповідальності з її різновидами можливо уявити як діалектичний зв'язок загального та особливого.

Соціальна відповідальність є родовим поняттям стосовно її різновидів. Найбільш суттєві риси та ознаки, які притаманні соціальній відповідальності, властиві і її окремим різновидам. Соціальну відповідальність, на перший погляд, можна визначити як обов'язок особи оцінити власні наміри та здійснювати вибір поведінки відповідно до норм, що відображають інтереси суспільного розвитку, а у випадку порушення їх – обов'язок звітувати перед суспільством і нести покарання.

В зв'язку з цим, поняття відповідальності поєднує дві форми, два різних види відповідальності:

1) відповідальність як реакція суспільства на поведінку індивіда (суспільна відповідальність);

2) відповідальність як система відповідей індивіда на вимоги суспільства (особиста відповідальність).

Відповідальність особи безумовно має соціальну природу, зумовлену як громадським характером відношень, так і особливостями особистості, її місцем у системі цих відношень. Соціальна відповідальність виникає тоді, коли поведінка індивіда, має суспільне значення і регулюється соціальними нормами. У процесі розвитку суспільства складаються певні відносини між людьми у вигляді взаємних прав і обов'язків перш за все у сфері трудової діяльності. Окремі норми неоднакові і виступають як звичаї, традиції, заборони і т.д. їх порушення розглядалося як посягання на інтереси роду або племені і піддавалося негайного засудження. Вже тоді мала місце відповідальність індивіда. Досконалішу форму соціальна відповідальність набуває з появою класового суспільства і держави. Діючи тут соціальні норми більш різноманітні, що й обумовлює існування декількох видів соціальної відповідальності: політичної, юридичної, моральної тощо. Її сутність полягає вже в обов'язках індивіда виконувати відповідні політичні, юридичні та моральні вимоги, що пред'являються йому суспільством, державою, колективом. Виступаючи відповідально у цих відношеннях, людина повинна, з одного боку, правильно вибрати соціальні орієнтири, з іншого – використовувати всі наявні можливості (знання, досвід), також враховувати наслідки своїх дій.

Соціальна відповідальність визначається низкою об'єктивних і суб'єктивних передумов. З об'єктивної сторони соціальна відповідальність відображає суспільну природу людини і урегульованість громадських відношень соціальними позиціями. Діяння, що суперечить цим нормам, тягне за собою відповідальність порушника. Її виникнення можливе за умови попереднього пред'явлення до поведінки людей певних вимог, сформульованих усно або письмово у відповідних правилах.

Свобода волі людини, суб'єктивна передумова соціальної відповідальності, яка постає як відношення індивіда до суспільним інтересам з точки зору правильного розуміння і виконання ним своїх обов'язків, що впливають із соціальних норм. Учасник громадських відносин завжди повинен бути вільний у виборі того чи іншого варіанта поведінки, інакше його не можна буде засуджувати за відхилення від вимог цих приписів.

Класифікація соціальної відповідальності залежить від сфери соціальної діяльності, у зв'язку з чим виділяють політичну, моральну, суспільну, юридичну відповідальність і т.д. Моральна відповідальність має досить широку сферу дії. Її найважливішою властивістю є осудна ставлення

до порушника соціальних норм, що складається в суспільства або колективу, негативна оцінка вчинку, що суперечить нормам моралі. Ці норми безпосередньо виходять з загальнонародних уявлень про добро і зло, справедливості і честі, гідності та чесноти тощо і виступають критерієм соціальної оцінки певних якостей особистості порушника. Моральна відповідальність волає до його совісті про визнання і усвідомленні скоєних ним помилок, строгому виконанні загальноприйнятих правил поведінки. Відповідальність перед громадською організацією і моральна відповідальність не збігаються. Перший вид – вже, оскільки вона настає тільки за умови, якщо порушує моральні норми одночасно робить замах і на норми даної громадської організації, членом якої він є. Формами засудження за такої відповідальності можуть бути попередження, постановка на вид, догана, сувора догана і т. д. У відповідальності перед громадською організацією сильніше, ніж в моральному, виражені елементи суспільного осуду.

Соціальна відповідальність відображає певне співвідношення між особистістю та суспільством інтегрально. Соціальна відповідальність є виразом всієї багатоманітності соціальних відносин та узагальнений вираз всіх форм відповідальності. Специфіка конкретних видів відповідальності обумовлена природою тих суспільних відносин, всередині яких вони виникли та існують у власній якісній визначеності.

Характеризуючи соціальну відповідальність як зовнішню негативну реакцію з боку суспільства на нормопорушуючі дії суб'єкта, що порушують соціальну комунікацію, вона представляє собою легітимну соціальну відповідь на неприпустиму поведінку через реалізацію принципу покарання. Інакше кажучи, соціальна відповідальність постає як обов'язок індивіда виконувати відповідні політичні, юридичні та моральні вимоги, які встановлюються суспільством, державою чи колективом.

З врахуванням викладеного вище ми можемо визначити соціальну відповідальність як діалектичний взаємозв'язок між особою та суспільством, що характеризується взаємними правами та обов'язками з виконання приписів соціальних норм та покладенням різноманітних засобів впливу у разі її порушення.